

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Palveluntuottaja

2. Pidätekö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Rinnekodit ei kannata esitysluonnoksen tavoitteita, koska näkemyksemme mukaan siinä on unohdettu perusoikeudet.

Mielestämme vammaislainsäädännön soveltamisen lähtökohtana tulee olla YK:n vammaisten ihmisten oikeuksien sopimus. Nyt lausunnoilla olleesta soveltamisalapykälässä ei enää näy YK:n vammaisten ihmisten oikeuksien sopimuksen tavoitteet, kuten itsenäisen elämän ja osallisuuden edistäminen.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Rinnekodit on huolissaan, että ehdotetuilla muutoksilla soveltamisalaa on vaikea tulkita, mikä voi aiheuttaa sen, että menemme takaisin diagnoosilähtöisyyteen, vaikka siitä oli tarkoitus päästä eroon.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Pelkäämme, että muutosten takia vammaisten ihmisten pääsy vammaispalvelujen piiriin vaikeutuu ja heitä tullaan rajaamaan tarvitsemiensa palveluiden ulkopuolelle. Tämä heikentäisi merkittävästi perusoikeuksien toteutumista. Olemme myös huolissamme vammaisten ihmisten oikeusturvasta, jos jatkossa erityispalvelut eivät enää ole viimesijainen turva ja tuki. Lisäksi näemme uhkana, että esimerkiksi autismikirjon ja lievästi kehitysvammaiset ihmiset saattavat joutua väliinputoajiksi eivätkä he saa tarvitsemaansa tukea ja apua.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Rinnekodit ei kannata muutosta, sillä miten määritellään ”elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeava tarve”? Tämä saattaa aiheuttaa sekalaisia tulkintoja eikä tunnista yksilöllisiä tarpeita. Varsinkin lasten kohdalla näemme todella suuren riskin väärin tulkinnoille.

Hallituksen esityksen muotoilu uudeksi 2 §:ksi nostaa vammaisen henkilön kynnystä päästä vammaispalvelulain palveluiden piiriin. Hyväksytyyn lain mukaan henkilöllä olisi oikeus vammaispalvelulaissa säädettyihin tavanomaisiin erityispalveluihin, kun hän ei saa tavanomaisessa elämässä tarvitsemiaan erityispalveluita säännöksessä mainittujen lakien nojalla. Esitetystä uudessa 2 §:ssä todetaan, että henkilön tulee tarvita ”välttämättä apua tai tukea tavanomaisessa elämässä”. Toisaalta laissa korostetaan asiakkaan yksilöllistä tarvetta. Epäselväksi jää, miten sovitetaan yhteen yksilöllinen tarve ja tavanomainen elämä – mikä on tavanomaista elämää? Samankaltainen tulkinnallinen haaste saattaa syntyä edellytyksestä, joka liittyy henkilön elämänvaiheessa tavanomaiseen tarpeeseen. Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, tämän lain perusteella järjestetään palveluita vammaiselle henkilölle vain, jos hänelle ei ole järjestettävissä palveluita ensisijaisen lainsäädännön mukaan ja hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve. Elämänvaiheessa tavanomaisen tarpeen määrittely jättää merkittävän harkinnanvaran vammaisen henkilön palvelutarvetta arvioivalle henkilölle/taholle ja on siten omiaan johtamaan tulkintojen kirjavuuteen. Riskinä on myös, että arvioinnissa saa vaikuttaa paitsi palvelutarpeen arviota tekevän oma elämäntilanne, arvot ja muu vastaava asiakkaaseen liittymätön motiivi, myös hyvinvointialueen kulloinenkin taloustilanne.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Emme kannata esitystä, sillä vammaisten ihmisten yhdenvertaisuuden näkökulmasta on tärkeää, että heidän palvelunsa säilyvät maksuttomina, sillä monesti vammaisten ihmisten tarvitsemat palvelut ovat sellaisia, joita tarvitaan koko elämän. Ei ole järkeä, että vammaisen ihminen joutuisi hakemaan erikseen päätöksiä palvelumaksuista.

Rinnekodit yhtyy Kehitysvammaliiton, Kehitysvammaisten Tukiliiton ja Mannerheimin lastensuojeluliiton lausuntoihin siitä, miten yhdenvertaisuusperiaate on ymmärretty ja sitä on käytetty esitysluonnoksessa väärin.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

en osaa sanoa

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Rinnekodit ehdottaa, että uusi vammaispalvelulaki (675/2023) tulee voimaan sellaisena kuin se on alun perin hyväksytty eikä esitysluonnoksessa ehdotettuja muutoksia tule toteuttaa, koska ne heikentävä perustavanlaatuisesti vammaisten ihmisten perusoikeuksia ja oikeusturvan toteutumista.

Esitysluonnoksen mukaan ” Jos asiakas kokee, että sosiaalihoitolain perusteella myönnetyt palvelut eivät ole hänen palvelutarpeeseensa verrattuna riittäviä ja sopivia, hän voi hakea muutosta päätökseen. Vammaispalvelulain mukaisia palveluita myönnetään vasta, jos hyvinvointialue arvioi, että ensisijaisen lainsäädännön mukaiset palvelut eivät ole henkilölle riittäviä ja sopivia.”

Uusi laki siis korostaa palvelutarpeen arviointia ja siinä henkilölle sopiviksi ja riittäviksi arvioituja palveluita. Laki jättää palvelutarpeen arvioijalle merkittävän harkintavallan, mikä on omiaan asettamaan samantyyppisiä palveluita tarvitsevat vammaiset henkilöt keskenään eriarvoiseen asemaan, riippuen palvelutarpeen arvioinnin tekevistä tahosta. Kun mikään selkeä kriteeri, kuten diagnoosi, ei lain mukaan tarkoita, että henkilö olisi vammaispalvelulain soveltamisalassa, on merkittävä riski, että henkilöiden tuen ja avun tarpeita arvioidaan hyvin eri tavoin. Ottaen huomioon, että vähintään osa lain soveltamisalaan todennäköisesti kuuluvista henkilöistä on kykenemättömiä ilmaisemaan itseään/ilmaisemaan tarpeitaan, on merkittävä riski, että asiakkaat jäävät ilman tarvitsemiansa ja etunsa mukaisia palveluita.

Mikäli edunvalvontajärjestelmä toimisi, palvelutarpeen arvioinnin korostettu rooli ja asiakkaan oikeus muutoksenhakuun saattaisi ei olisi yhtä merkittävä riski asiakkaiden näkökulmasta. Kuitenkin nykyään on niin, että yleisillä edunvalvojilla on liikaa asiakkaita ja sen vuoksi mahdollisuudet hoitaa yksittäisten asiakkaidensa asioita riittäväällä tavalla ovat osoittautuneet käytännössä olemattomiksi. Muutoksenhaku päämiehen sosiaalipalvelua koskevassa asiassa olisi taloudellisessakin edunvalvonnassa edunvalvontaan kuuluvaa, kun holhoustoimilain mukaan edunvalvojan tulee huolehtia, että päämies saa asianmukaisen hoidon, huolenpidon ja kuntouksen. Omais- ja läheisedunvalvojien tietämys ja osaaminen taas mm. sosiaalipalveluiden hakemisessa ja muutoksenhakuasioissa ei ole välttämättä riittävää.

Merkittävässä riskissä jäädä vaille riittäviä palveluita ovat kehitysvammaiset henkilöt. Tämä on kohtuutonta, sillä usein juuri kehitysvammaiset henkilöt ovat heikosti itseään ja oikeuksiaan puolustamaan kykeneviä. Tällä hetkellä voimassa olevan sääntelyn mukaan kehitysvammaisen henkilö on suoraan lain nojalla päässyt tiettyjen palveluiden piiriin. Jatkossa palveluiden piiriin pääseminen edellyttää, että henkilön palvelutarpeen arvioinnissa palveluiden tarvetta arvioidaan riittäväällä tavalla ja henkilön tarpeet huomioiden. Ottaen huomioon hyvinvointialueiden taloudellinen tilanne, on pelkona, että raha ratkaisee ja vammaisen henkilö ei sen vuoksi saa tarvitsemiansa palveluita.

Tuominen-Hakoila Miinukka
Diakonissalaitos